

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علل بروز و ظهور فساد اداری در ساختار دولت ها

مؤلف:

دکتر جهانگیر وفاتبار

وکیل پایه یک دادگستری

سرسناسه	وفاتبار، جهانگیر، ۱۳۳۵-
عنوان و نام پدیدآور	علل بروز و ظهور فساد اداری در ساختار دولت‌ها/ مولف جهانگیر وفاتبار؛ ویراستار بدالله طالشی.
مشخصات نشر	تهران: کتاب آوا، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	۲۲۸ ص
شابک	978-600-346-608-1
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
موضوع	تخلّفات اداری—ایران Misconduct in office-- Iran
موضوع	تخلّفات اداری Misconduct in office
موضوع	تخلّفات اداری -- قوانین و مقررات -- ایران Misconduct in office -- Law and legislation -- Iran
موضوع	سازمان‌های دولتی -- فساد Administrative agencies -- Corrupt practice
موضوع	سازمان‌های دولتی -- ایران -- فساد Administrative agencies -- Corrupt practices -- Iran
رده بندی کنگره	KMH۵۱۴
رده بندی دیویی	۳۴۵.۵۵۰۳۳
شماره کتابشناسی ملی	۷۵۱۶۷۸۰

علل بروز و ظهور فساد اداری در ساختار دولت‌ها

مؤلف:	دکتر جهانگیر وفاتبار
ناشر:	کتاب آوا
نوبت چاپ:	اول زمستان ۱۳۹۹
شمارگان:	۲۰۰ نسخه
قیمت:	۴۶,۰۰۰ تومان
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۳۴۶-۶۰۸-۱

نشانی دفتر مرکزی: انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، بن‌بست حقیقت، پلاک ۴، طبقه ۲، واحد ۴
شماره‌های تماس: ۶۶۹۷۴۶۴۵ | ۶۶۹۷۴۱۳۰ | ۶۶۴۰۷۹۹۳ | دورنگار: ۶۶۴۶۱۱۵۸

www.avabook.com avabook_kazemi@yahoo.com

فروشگاه کتاب آوا: اسلام‌شهر، خیابان صیاد شیرازی (خیابان دانشگاه) جنب فرمانداری
تلفن: ۵۶۳۵۴۶۵۱

هرگونه تکثیر این اثر از طریق ارسال یا بارگذاری فایل الکترونیکی، یا چاپ و نشر کاغذی آن بدون مجوز ناشر، به هر شکل، اعم از فایل، سی‌دی، افست، ریسوگراف فتوکپی، زیراکس یا وسایل مشابه، به صورت متن کامل یا صفحاتی از آن، تحت هر نام اعم از کتاب، راهنما، جزوه، یا وسیله کمک آموزشی، در فضای واقعی یا مجازی، و همچنین توزیع، فروش، عرضه یا ارسال اثری که بدون مجوز ناشر تولید شده، موجب پیگرد قانونی است.

فهرست مطالب

۹	پیش درآمد
۱۱	فصل اول فساد اداری
۱۷	فصل دوم فساد و انواع آن
۱۸	تعریف مفاهیم
۱۸	فساد
۲۰	سیاست جنائی
۲۴	پیشگیری
۲۹	پیشگیری وضعی از فساد می تواند به طرق مختلف انجام شود:
۴۶	انواع فساد
۴۶	فساد اتفاقی
۴۶	فساد نظام مند
۴۷	فساد خرد (کوچک)
۴۷	فساد کلان (بزرگ)
۴۷	فساد فردی
۴۸	فساد سازمان یافته
۴۸	فساد سیاسی
۴۹	فساد اداری
۵۰	سطوح فساد
۵۰	سطح فردی
۵۰	سطح سازمانی
۵۱	سطوح فراسازمانی
۵۱	سطوح صنعتی یا بخشی

۵۱	سطوح دستگامی
۵۲	سطوح ملی و بین‌المللی
۵۲	مصادیق فساد اداری در حقوق ایران
۵۲	ارتشاء
۵۵	اختلاس
۶۱	تبانی در معاملات دولتی
۷۲	اخذ درصد (پورسانت) در معاملات داخلی و خارجی
۷۶	تحصیل مال از راه نامشروع
۷۹	تدلیس در معاملات دولتی
۸۲	عمل نفوذ برخلاف حق و مقررات قانونی
۸۵	سوء استفاده از مقام یا موقعیت اداری و سیاسی
۸۹	فصل سوم مبانی و عوامل بروز فساد اداری در ساختار دولت‌ها و پیامدهای آن
۸۹	مبانی جرم‌شناختی فساد اداری در ساختار دولت‌ها
۹۱	نظریه جرم‌شناسی واکنش اجتماعی
۹۵	نظریه جرم‌شناسی انتقادی
۹۸	نظریه جرم‌شناسی سوسیالیستی
۹۹	نظریه تقلید
۱۰۲	نظریه معاشرت‌های ترجیحی
۱۰۳	نظریه کنترل اجتماعی
۱۰۴	عوامل فساد اداری در ساختار دولت‌ها
۱۰۵	عوامل فردی
۱۰۶	عوامل محیطی
۱۰۶	عوامل فرهنگی و اخلاقی
۱۰۸	عوامل اقتصادی
۱۰۸	عوامل سیاسی و اداری
۱۰۹	عوامل ساختاری
۱۳۴	عمده‌ترین دلایل چشم‌پوشی نسبت به فساد اداری عبارتند از:
۱۳۸	پیامدهای فساد اداری در ساختار دولت‌ها
۱۴۰	تأثیر فساد اداری بر توسعه
۱۴۰	فساد اداری و توسعه اقتصادی

۱۴۳	فساد اداری و توسعه منابع انسانی
۱۴۳	فساد اداری و سرمایه اجتماعی
۱۴۵	تضعیف نظام سیاسی
۱۴۶	انحراف اخلاقی جامعه
۱۴۹	از بین بردن اعتماد و مشروعیت
۱۵۰	آثار سوء اقتصادی
۱۵۳	فصل چهارم مقابله با فساد اداری در ساختار دولت‌ها
۱۵۳	در حقوق ایران
۱۵۴	منابع قانونی مقابله با فساد اداری در ساختار دولت‌ها در ایران
۱۵۴	قانون اساسی
۱۵۶	قوانین عادی
۱۵۶	قانون مجازات اسلامی (بخش تعزیرات مصوب ۱۳۷۵)
۱۵۷	قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲
۱۶۱	قانون مقابله با فساد اداری مصوب ۱۳۹۰
۱۶۴	قانون مبارزه با تخلفات اداری مصوب ۱۳۷۲
۱۶۴	قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء و اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷
۱۶۴	قانون مجازات تبانی در معاملات دولتی مصوب ۱۳۴۸
۱۶۵	قانون مجازات اخلاک‌گرا در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹
۱۶۵	قانون ممنوعیت دولت از مذاکره و عقد قرارداد راجع به امتیاز نفت با خارجی‌ها
۱۶۶	قانون راجع به منع مداخله وزرا و نمایندگان مجلسین و کارمندان
۱۶۷	قانون مربوط به رسیدگی به دارایی وزرا و کارمندان دولت مصوب ۱۳۳۷
۱۶۷	قانون ممنوعیت تصدی بیش از یک شغل دولتی مصوب ۱۳۷۳
۱۶۸	قانون ممنوعیت اخذ پورسانت در معاملات خارجی مصوب ۱۳۷۲
۱۶۸	نهادهای متولی مقابله با فساد اداری
۱۶۸	دیوان محاسبات کشور
۱۷۰	نهادهای تحقیق و تفحص و پلیس
۱۷۱	مجلس شورای اسلامی
۱۷۲	معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری
۱۷۳	سازمان حسابرسی
۱۷۴	سازمان بازرسی کل کشور

پیش درآمد

فساد اداری از طریق هدایت ناصواب استعدادها و منابع انسانی و کسب درآمدهای نادرست، منجر به رکود در تمام ابعاد می‌شود. دولت‌ها، بخش خصوصی و جامعه مدنی، مبارزه با فساد را از اولویت‌های خویش قرار می‌دهند. این سیاست‌ها در راستای اهداف داخلی و بین‌الملل و نیاز به اصلاح کارایی و شفافیت نظام‌ها در حوزه خدمات عمومی، تحکیم ابتکار عمل‌های ضد فساد، ترویج یکپارچگی در اعمال تجاری و حمایت از مشارکت شهروندان ترویج و تقویت می‌شود. مقررات داخلی معمولاً مسئولیت تعریف، تکمیل و ارزیابی راهبردهای مرتبط با رویکرد داخلی دولت‌ها را به عهده می‌گیرند. هدف کلی بررسی سیاست‌های دولت‌ها و بخصوص حقوق ایران راجع به مبارزه با فساد اداری و بررسی خلأهای قانونی و عملکردی در حوزه دولتی و سطوح مرتبط می‌باشد و به دنبال کشف رویکردهای جایگزین مناسب داخلی و بین‌المللی در مبارزه با فساد و امکان انطباق آنها در سطوح داخلی و همچنین مقایسه آن با رویکرد فعلی قانونگذار و نظام اجرایی علیه فساد اداری هستیم. در این راستا پاسخ به مهم‌ترین علل پیدایش فساد اداری در ساختار دولت‌ها و رویکردهای مناسب برای کنترل و پیشگیری از فساد اداری و کشف ارتباط بین این عوامل و رویکردهای نظام عدالت اداری در تقویت واکنش‌های مناسب راهگشا خواهد بود. بررسی نظریات جرم‌شناختی بروز بزه و بزهکار و تطبیق آن با جرم فساد اداری (در همه ابعاد آن) و ریشه‌یابی عوامل فساد در ساختار دولت‌ها و ملاحظه تبعات آن در این حوزه کلان، حاکی از این است که علی‌رغم تورم مقررات عدیده ضد فساد در قوانین اساسی و عادی و نهادهای متنوع متولی مقابله با فساد اداری، همچنان این همه‌گیری و شیوع در دستگاه‌های اداری ایران رایج است.

وجود قوانین هم‌طراز، قوانین با روش‌های وضع غیرمعمول در عمل به وسیله هیچ مرجع نظارتی کنترل نمی‌شوند، وجود مراجع نظارتی متعدد پاسداری از قوانین عادی و فقدان قانون جامع جرائم و مجازات‌های مرتبط با فساد اداری و پراکندگی مقررات کنونی، دست مراجع و مجریان را در تفسیر مقررات و انطباق با هر مورد باز گذاشته است. عدم وضع

ضمانت اجرای متناسب امکان تکرار جرائم و عدم عبرت آموزی سایرین را دوچندان می کند؛ بنابراین برای پیشبرد راهبردهای ضد فساد و حصول نتایج مطلوب، باید به کاهش دخالت دولت در اقتصاد، اصلاحات قانونی، اعلام داری کارکنان ارشد دولت، پایبندی قاطع به قوانین، تحقق حکمرانی خوب و بدون تبعیض، منع مشارکت مقامات دولتی در معاملات و نظارت و کنترل اصولی دست یازید. با این اصلاحات، عوامل ساختاری چون اقتضانات سیاسی، الگویی از تعهدات مسلط در جامعه و درجه ای که دولت، دیگر بخش ها را در تنگنا قرار می دهد، می تواند تا حدی مرتفع گردد. شفاف سازی مقررات، حذف انعطاف نابجای اداری، ایجاد پویایی و رقابت در مناقصات، رفع خلأهای قانونی، استفاده از معیارهای درست برای پیشبرد رقابت، رعایت سه شرط حساب پذیری، شفافیت و حاکمیت قانون در دولت، گسترش فعالیت بخش خصوصی، کاهش امتیازات شرکت های دولتی در مناقصات، ایجاد هماهنگی بین شرکت های ایرانی در مناقصات بین المللی، معرفی توان مالی و فنی پیمانکاران و شرکت های ایرانی به نهادهای بین المللی و ایجاد مدل مناسب در سیاست گذاری های ضد فساد در کاهش آثار و تبعات فساد اداری مؤثر هستند.